

Modern Mısır Roman ve Hikâyesi Üzerine Genel Bir Değerlendirme

A General Evaluation of Modern Egyptian Novels and Short Stories

Şerafettin YILDIZ¹

Öz

Modern Mısır edebiyatı, Napolyon'un 1798 yılında Mısır'ı işgaliyle başlayan Batı etkisi sonucu Arap edebiyatının klasik yapısından çıkarak Batı edebiyatının etkisi altında yeni bir dönüşüm sürecine girmiştir. 19. yüzyılda Fransız edebiyatından yapılan çeviriler, roman ve hikâye gibi yeni edebi türlerin Arap edebiyatına kazandırılmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler, eğitim reformlarıyla birleşerek modern edebiyatın temellerini atmıştır. 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde modern hikâye, sosyal eleştiri ve ulusal kimlik arayışının ön plana çıktığı bir edebi alan haline gelmiştir. Bu dönemde romantizm etkisiyle bireysel duyguların yüceltilmesi, okuyucunun sanatsal tatminini sağlamıştır. Ancak, 1930'lardan itibaren sosyal gerçekçilik akımı romantizmin yerini almış ve toplumsal sorunlar edebiyatın merkezine oturmuştur. Sosyal gerçekçilik, toplumsal eşitsizlikleri ele alarak yoksulluk ve adaletsizlik gibi konulara odaklanmıştır. 1952 Mısır Devrimi sonrası rejimin baskıcı bir hale gelmesi, sosyal gerçekçiliğin etkisini kaybetmesine yol açmış ve yazarlar sembolizm gibi farklı edebi üsluplara yönelmiştir. Modern Mısır edebiyatı, Batı etkisiyle başlayan bu dönüşüm sürecinde, ulusal kimliği koruma ve geleneksel Arap edebiyatı ile Batı etkilerini harmanlayarak zengin bir birikim oluşturmuştur. Sosyal eleştiri ve bireysel duyguların yüceltilmesiyle şekillenen bu edebiyat, sadece Mısır'ın değil tüm Arap dünyasının modern edebiyatının temel taşlarından biri haline gelmiştir. Eserlerinde toplumun değişen yapısını yansıtan yazarlar, edebiyatın hem ulusal hem de evrensel düzeyde gelişmesine önemli katkılar sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, modern, Mısır, roman, hikâye

ABSTRACT

Modern Egyptian literature underwent a transformative process under the influence of Western culture, such as Napoleon's invasion of Egypt at the end of the 18th century. This marked a departure from the classical framework of Arabic literature and ushered in a new phase shaped by Western literary traditions. During the 19th century, Arabic literature was enriched by the introduction of new literary genres, including novels and short stories, through translations from French literature. These developments, combined with educational reforms, laid the foundations for modern Egyptian literature. By the early 20th century, modern short stories had emerged as a literary platform for social critique and the exploration of national identity. Beginning in the 1930s, romanticism gave

¹Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye

ORCID: Ş.Y. 0000-0001-8665-4432

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Şerafettin Yıldız (Dr. Öğretim Üyesi),
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili
ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye
E-posta: serafettinyildiz@selcuk.edu.tr

Başvuru/Submitted: 07.01.2025

Kabul/Accepted: 17.02.2025

Atıf/Citation: Yıldız, Şerafettin. "A General Evaluation of Modern Egyptian Novels and Short Stories." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 46 (2025), 387-401.
<https://doi.org/10.26650/jos.1615047>

way to the rise of social realism, which shifted the focus to pressing societal issues. Social realism addressed the themes of poverty, inequality, and injustice, tackling the challenges faced by marginalized groups. However, the repressive regime that followed the 1952 Egyptian Revolution led to the decline of social realism, prompting authors to explore alternative literary approaches such as symbolism. Modern Egyptian literature, shaped by Western influence while preserving elements of traditional Arabic heritage, developed into a rich and nuanced body of work. Combining social critique with the celebration of individual emotions, it became a cornerstone of not only Egyptian but also modern Arabic literature. By reflecting the evolving structure of society, its authors have significantly contributed to the growth of literature on both national and universal levels.

Keywords: Arabic literature, modern, Egypt, novel, short story

EXTENDED ABSTRACT

Modern Egyptian literature represents a significant transformation initiated by Napoleon's invasion of Egypt at the end of the 18th century. This event marked the beginning of the Western influence on Arabic literature, breaking its classical molds and initiating a transition to modern genres. Over time, printing presses, journalism, and translation activities played pivotal roles in this transformation. Key figures like Rifa'a Rafi' al-Tahtawi introduced French literary works to Arabic audiences, triggering the emergence of modern Egyptian novels and short stories. By the 19th century, a growing interaction with Western literature inspired the creation of new genres. These genres combined traditional Arabic forms with Western narrative techniques, ultimately laying the foundation for modern Arabic literature. The document explores these developments through four key phases: the early phase, romanticism, social realism, and the post-1952 Revolution era.

The initial wave of modern Egyptian novels served an educational purpose. Writers such as Rifa'a Rafi' al-Tahtawi and his student Ali Mubarak were pioneers in this field. Tahtawi's work, "Takhlees al-Ibriz fi Talkhis Bariz" (1834), documented his observations from Paris, combining travelogue with narrative innovation. His translation of Fénelon's "Les Aventures de Télémaque" introduced the novel format to Arabic literature, emphasizing moral and social lessons. Ali Mubarak, a student of Tahtawi, expanded this tradition with his work, "Alam al-Din," which adopted a simpler style, bringing the narrative closer to a modern novel format. Meanwhile, the dissemination of literary translations further popularized the novel as a medium for discussing societal and cultural issues. Another milestone in this phase was the emergence of serialized storytelling. Publications like "al-Jinan" journal published early short stories by writers such as Abdullah Nadim. His works often criticized social vices, government corruption, and cultural decline, setting a precedent for using literature as a vehicle for reform.

The romantic phase of modern Egyptian literature began at the end of the 19th century and developed in the early 20th century. Inspired by European romanticism, this movement emphasized individual emotions, idealized love, and the beauty of nature. Writers such as Gibran Khalil Gibran and Mustafa Lutfi al-Manfaluti became leading figures during this

period, blending European influences with traditional Arabic sensibilities. al-Manfaluti's adaptations of French works into Arabic introduced themes of introspection and moral conflict. Similarly, Gibran's works like "Spirits Rebellious" resonated deeply with Arabic audiences, combining lyrical prose with existential questions. Muhammad Haykal's "Zaynab" (1914), regarded as the first non-historical Arabic novel, marked a pivotal moment in this phase. The novel explored the themes of rural life, arranged marriages, and superstition, offering a social critique wrapped in romantic ideals. This era of romanticism set the stage for modern storytelling, making literature accessible and emotionally engaging for a growing readership.

The 1930s saw the rise of social realism, reflecting a shift from personal to societal concerns. Economic hardships, political instability, and rising nationalism drove writers to focus on social injustices and the struggles of marginalized communities. Inspired by Marxist thought and Soviet literature, this movement used fiction to critique societal structures and advocate for change. Prominent figures like Naguib Mahfouz and Yusuf Idris emerged as leading voices in this genre. Mahfouz's early novels captured the struggles of Cairo's urban poor, while Idris's short stories highlighted the lives of peasants and laborers. These works combined realism with a deep empathy for their subjects, turning the literature into a platform for voicing collective grievances. The 1952 Egyptian Revolution initially bolstered the movement. Writers viewed the revolution as a realization of their ideals, but as the new regime became increasingly repressive, social realism lost momentum. The authors began experimenting with alternative styles like symbolism, reflecting a growing disillusionment with political realities.

The post-revolution era marked a period of ideological and artistic shifts. While the revolution promised equality and justice, its aftermath revealed new forms of authoritarianism. Writers who had once celebrated the revolution now faced censorship, imprisonment, or exile. Yusuf Idris became a central figure during this time, using his stories to critique both the old and new regimes. His works blended literary innovation with biting social commentary, capturing the frustrations of a population yearning for freedom. Similarly, Mahfouz transitioned into more allegorical narratives, using symbolism to navigate political constraints. This era also witnessed the emergence of a "new realism," combining elements of romanticism and social critique. Writers like Taha Hussein explored the psychological and moral dimensions of societal challenges, offering nuanced perspectives on Egypt's evolving identity.

Modern Egyptian literature affirms the dynamic interplay between tradition and modernity. Born from the cross-cultural exchanges of the 19th century, it evolved into a powerful medium for exploring identity, justice, and humanity. From the moralistic tales of Rifa'a Rafi' al-Tahtawi to the revolutionary narratives of Yusuf Idris, Egyptian writers have left an indelible mark on both Arabic and world literature. This literary journey not only mirrors Egypt's historical transformations but also underscores the enduring power of storytelling in shaping national and cultural identities. As it continues to evolve, modern Egyptian literature remains vital for understanding contemporary society. In this study, these key findings are reached: Modern

Egyptian literature represents a blend of traditional Arabic esthetics with Western narrative forms. Translation played a crucial role in introducing new genres and themes and bridging cultural divides.

Literature has become a tool for social critique, addressing issues such as inequality, corruption, and cultural stagnation. From Abdullah Nadim's satirical stories to Yusuf Idris's poignant depictions of rural life, Egyptian writers used fiction as a means of protest. The progression from romanticism to social realism reflects broader socio-political changes. Romanticism's focus on individual emotions gave way to the collective struggles emphasized by social realism. Despite political repression and societal upheaval, Egyptian literature continued to adapt, using symbolism and allegory to navigate restrictions.

In conclusion, it is evident that modern Egyptian literature is the product of a process that was shaped under Western influence, yet it is rooted in the traditional structure of the Arab world. This process has resulted in a wide range of works, ranging from social criticism to the glorification of individual emotions. Modern Egyptian literature has left a rich legacy that both emphasizes national identity and sheds light on universal human problems.

Giriş

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra, modern Arap şiiri ve düzyazısı, iç reformların yanı sıra Batı etkisine karşı koyma ve karşı durma çabalarının yönlendirmesiyle adım adım ilerlemiş ve gelişmiştir. Bununla birlikte, modern Arap edebiyatının başlangıç noktası olarak genellikle 1798 yılı, yani Napolyon'un Mısır'a girişi kabul edilir ve bu dönem, Arap edebiyatında yeni bir çağın başlangıcı sayılır.¹

18. yüzyılın sonlarında Napolyon'un Mısır'a girişi ve 19. yüzyılda Fransızların bazı Arap bölgelerini işgal etmesiyle, bu bölgeler ekonomik ve siyasi açıdan Avrupa'nın etkisi altına girmiştir. Bu süreçte Mısır'da yeni eğitim kurumları açılmış ve Avrupa'ya çeşitli heyetler gönderilmiştir. Rıfâ'a Râfî' et-Tahtâvî (1801-1873)'nin önderliğinde başlayan çeviri çalışmaları, 1822 yılında Mehmed Ali Paşa'nın (1769-1849) Bulak'ta bir matbaa kurmasıyla ivme kazanmıştır. Matbaacılığın Arap dünyasında yayılması ve gazeteciliğin gelişmesi, yeni bir neslin yetişmesine ve modern edebî türlerin ortaya çıkıp hızla yayılmasına zemin hazırlamıştır.²

Mısır yönetimi tarafından Fransa'ya gönderilen öğrenciler oradaki sosyo-kültürel hayattan etkilenerek Rıfâ'a Râfî' et-Tahtâvî'nin öncülüğünde Mısır'da geniş bir çeviri kampanyası başlatmışlar³, özellikle İsmâ'il Paşa dönemi (1863-1873)'nde edebî eserlerin çevirileri yapılarak, okuyucu edebî eserlerle tanıştırılmıştır.⁴

Bu çalışmada Modern Mısır Roman ve Hikâyeciliği başlangıç dönemi, tahkiye edebiyatı dönemi, romantizm dönemi, sosyal gerçekçilik dönemi ve 1952 Devrimi sonrası dönem başlıklarıyla ele alınarak Modern Mısır Roman ve Hikâyesi üzerine genel bir değerlendirme sunulmuştur.

Modern Mısır Roman ve Hikâyeciliğinin Başlangıç Dönemi

Modern Mısır romanının öğretici türdeki ilk örneklerini oluşturan isimler, Rıfâ'a et-Tahtâvî ve Ali Mubârek'tir (1823-1893). et-Tahtâvî, seyahatname türündeki *Tahlîsu'l-İbrîz fî Telhîs Bâriz* (1834) adlı eserinde Paris'teki deneyimlerini ve gözlemlerini anlatmıştır. Eser, bu alandaki ilk çalışmalardan biridir. et-Tahtâvî; Fénélon'un (1651-1715) *Les Aventures de Télémaque* adlı romanını *Mevâkı'ul-Eflâk fî Vakâ'i' Telîmâk* adıyla Arapçaya (1867) çevirerek roman türünün Arap edebiyatına kazandırılmasına katkısı sağlamıştır.⁵ et-Tahtâvî'nin öğrencisi Ali Mubârek'in *'Alemdûdîn* adlı eseri, *Tahlîsu'l-İbrîz'e* göre romana daha yakın olup daha sade bir üslûba sahiptir.⁶

1 Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, (Ankara: KTB Yayınları, 2004), 11.

2 Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, çev. Yavuz Alogan, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), 358–59; Hüseyin Yazıcı, "Hikâye," *DİA*, XVII, (İstanbul: TDV, 1998), 481.

3 'Abbâs Hızır, *el-Kıssatu'l-Kasîra fî Mısır munzu Neş'etihâ hattâ Sene 1930*, (Kahire: el-Mektebetu'l-'Arabiyye, 1966), 21; A. Kazım Ürün, *Necip Mahfûz Toplumsal Gerçekçi Romanları*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2002), 13–14.

4 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", çev. Azmi Yüksel, *NŞAD*, 9 (2003): 79; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914–1944)*, (Ankara: Star Ajans, 1997), 10–11.

5 Meneham Milson, "Modern Mısır Romanının Bazı Özellikleri," çev. Rahmi Er, *İlim ve Sanat*, 26 (İstanbul), 20; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914–1944)*, 47.

6 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *Tatavvuru'r-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse fî Mısır 1870–1938*, (Kahire: Dâru'l-

İlk dönem çevirmenlerinin birçoğu, Batı edebiyatından yaptıkları çevirilerle, hikâye ve roman gibi anlatı türlerinin Arap dünyasında tanınması ve gelişmesinde öncü rol oynamışlardır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru çeviri edebî eserlerin okuyucu tarafından büyük ilgi görmesi ve okuyucu sayısındaki devamlı artış, dönemin önde gelen yazarlarını hikâye ve roman yazmaya teşvik etmiştir. Francis el-Marrâş (1837-1873), Selim el-Bustânî (1848-1884) ve Nu‘mân el-Kasâtîlî (1854-1920) gibi yazarlar, *el-Cinân* dergisi (1870-1885)’nde kısa öyküler yayımlanmışsa da bu dönemde kısa hikaye türünde en güzel eserleri kaleme alan yazar, ‘Abdullah Nedîm (1834-1896)’dir.⁷

‘Abdullah Nedîm, İskenderiye’de *et-Tenkîr ve ‘l-Tebkîr* adlı bir dergi kurmuş ve ilk sayısını 6 Kasım 1881’de çıkarmıştır⁸. Bu derginin ilk sayısında dört kısa hikâye denemesi yayımlanmıştır. Birincisinde Mısır hükümetini zorlayan borçlar meselesini ele almış, ikincisinde yurtdışından döndükten sonra ailesini, dilini, geleneklerini inkâr eden Mısırlı bir şahsı eleştirmiş, üçüncüsünde memleketinin meselelerine umursamayan gecelerini içki içerek geçiren bir zenginle alay etmiş, dördüncüsünde ise başkalarını taklit edenleri kınamıştır.⁹ ‘Abdullah Nedîm, bu denemeleri *et-Tenkîr ve ‘l-Tebkîr* adlı dergide yayımlayarak Arap kısa öyküsünün hazırlayıcılarından biri olmuştur.¹⁰

Tahkiye Edebiyatı:

Fransızların Mısır’ı işgalinden (1798-1801) sonra Avrupa’dan gelen kültürel etkiler, yerel kültürle çatışmaya başlamıştır. Bu dönemde Arap aydınları, milli kimliklerini korumak amacıyla Abbasiler döneminin (750-1258) edebî zenginliğine yönelmişler ve klasik Arap kültürünü yeniden canlandırmaya çaba harcamışlardır.¹¹

Mısırlı yazar el-Muveylîhî (1858-1930), 1898’de *Misbâhu ‘ş-Şark* gazetesinde yayımlamaya başladığı ve 1907’de kitaplaştırdığı *Hadîs ‘Îsâ b. Hişâm* adlı eserinde, klasik makâmenin üslubunu örnek almıştır. Eserinde toplumsal sorunlara ve sosyal eleştiriye ağırlık vermiştir. Aynı şekilde Muhammed Hâfız İbrâhîm (1871-1932) de makâme tarzını benimseyerek *Leyâlî Satîh es-Seb’* (1906) adlı eserinde toplumun aksayan yönlerini ele almıştır.¹²

Bu dönemde yazılan benzer çalışmalardan biri de Muhammed Lütfî Cum‘a’nın (1886-1952) *Leyâlî’r-Rûhi’l-Hâ’ir* (1912) adlı eseridir. Yazar, eserinde Makâme modeline sadık kalmış, kafiyeli nesirden uzak durmuş ve sosyal eleştiriye ağırlık vermiştir. Dönemin diğer önemli eserleri ise Abdullah Fikrî’nin (1834-1890) *el-Makâmâtü’l-Fikriyye* (1873), Â’îşe

Me‘ârif, 1983), 66–67.

7 Sabrî Hâfız, “Modern Arap Kısa Öyküsü (I)”. *NŞAD* 9 (2003), 79.

8 Jack A. Crabbs Jr., *The Writing of History in Nineteenth-Century Egypt*, (Kahire: The American University in Cairo Press, 1984), 146–47.

9 Seyyid Hâmîd en-Nessâc, *Tatavvuru Fenni ‘l-Kıssati ‘l-Kasîra fî Mısır*, (Kahire: Dâru’l-Me‘ârif, 1984), 54.

10 Bedrettin Aytaç, *Mahmûd Teymûr ‘un Hikâyeleri ve Romanları*, (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 1992), 4–5.

11 Rahmî Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, 12; Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, 359.

12 ‘Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *Tatavvuru ‘r-Rivâyeti ‘l-‘Arabiyyeti ‘l-Hadîse fî Mısır 1870–1938*, 74, 86; Rahmî Er, *Modern Mısır Romanı (1914–1944)*, 51.

Teymûriyye'nin (1840-1902) Netâ'icu'l-Ahvâl (1887), Ahmed Şevkî'nin (1869-1932) Varakatu'l-Âs ev Nâdira binti'z-Zîzen (1905) ve Muhammed Ferîd Vecdî'nin (1885-1954) el-Vecdiyyât (1928)'tır.¹³

Bu eserler, klasik makâme modelinden etkilenmiş olmakla birlikte dil ve üslup bakımından daha sade olmalarıyla dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, bu eserlerin toplumsal eleştiriyi ön planda tutarak klasik Arap edebiyatını yeniden canlandırmayı amaçlamışlar ve edebî roman türünün gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır. Sonuç olarak, 20. yüzyılın başlarında gelişen bu didaktik anlatı tarzı, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmış ve bu yazarlar, eserlerinde eğitim ve sosyal eleştiriyi merkeze almışlardır.¹⁴

Romantizmin Yükselişi

19. yüzyılın sonunda hikâye sanatı, Arap edebiyatına Avrupa edebiyatlarından yapılan çevirilerle dâhil olmuştur. Bu dönemdeki çeviri faaliyetlerini bir uyarlama süreci izlemiştir. Telif eserlerin gelişimi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Göçmen edebiyatçılar Cubrân Halîl Cubrân (1883-1931) ve Mîhâ'il Nu'ayme (1889-1988), hikâye alanında da eserler yazarak modern Arap edebiyatının oluşumuna katkıda bulunmuşlardır. Onların teknik olarak basit ancak nitelikli romantik hikâyeleri, Mısır'da modern öykücülüğünün öncüsü yazarları etkilemiştir.¹⁵

Cubrân, "Vadi Perileri" (1906) ve "Asi Ruhlar" (1908) gibi hikâyeleriyle dikkat çekmiştir. Romantik yazılarıyla tanınan Mustafâ Lutfî el-Menfalûtî (1876-1924), 1907 yılında el-Mu'eyyed gazetesinde yazılarını yayımlamaya başlamıştır. el-Menfalûtî, Fransız romantik edebiyatından yapılan çeviriler üzerinden hikâyeler kaleme almış ve Cubrân ve Nu'ayme'den esinlenerek kendine özgü bir üslup geliştirmiş, ancak onları doğrudan taklit etmemiştir. el-Menfalûtî, yazılarını, 1908'den itibaren "el-Usbû'îyyât" başlığı altında yayımlamış, topluma erdem ve doğru davranışları aşılamayı, sosyal reformlara öncülük yapma amacı gütmüştür. Daha sonra bu yazılarını, *en-Nezarât* ("Bakışlar", 1910) ve *el-'Abarât* ("Gözyaşları", 1915) adlı öykü kitaplarında bir araya getirmiştir.¹⁶

Romantik akımın ağırlığını hissettirdiği bu dönemde, Muhammed Huseyn Heykel (1888-1956)'in "Zeyneb'i" (1914) romanı, Arap edebiyatında tarihi olmayan ilk roman kabul edilmektedir. Zeynep romanı, kadınların evlilik konusundaki söz hakkının olmaması ve köylerdeki batıl inançlar gibi toplumsal sorunları ele almış, ayrıca romanda sahte din adamlarının halkın saf duygularını sömürmesine yönelik eleştirilerde bulunulmuştur.¹⁷

13 J. Brugmann, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, (Leiden: Brill, 1984), 74, 76, 78-79.

14 Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, 55-56.

15 Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, 19-20; Menfalûtî, *Erdem Nerede?*, çev. Emrullah İşler (İstanbul: Şûle Yayınları, 1997), 9-37.

16 Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 81; Muhammed 'Abdulmun'im el-Hafâcî, *Dirâsât fi'l-Edebi'l-'Arabîyyi'l-Hadis ve Medârisuhu*, (Kahire: Mektebetu'l-Ezher, 1974), 357; Menfalûtî, *Erdem Nerede?* 10; Bedrettin Aytaç, *Mahmûd Teymûr'un Hikâye ve Romanları*, 16.

17 Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, 77-78, 84, 85-86.

Romantizmin geleneksel kalıplardan uzaklaşmasıyla birlikte yazarlar, yeni okuyucu kitlesinin beklentilerini karşılamak amacıyla kısa hikâye türünü benimsemişler ve bu türün kabul görmesini sağlamışlardır. Cubrân ve el-Menfalûfî, klasik makâme türünü çağdaştırmaya çalışmamışlar, aksine yeni bir anlatı biçimi oluşturma gayretine girmişlerdir. Bu yazarlar, Batı edebiyatını orijinal dillerinden ya da Arapçaya yapılan çeviriler üzerinden tanımışlar ve düşüncelerini kısa öykü aracılığıyla aktarmayı amaçlamışlardır.¹⁸

Mısır'da İngilizlere karşı yapılan 1919 Ayaklanması, bağımsız Mısır kişiliği duygularını güçlendirici bir etki yapmıştır. Bu başarısız ihtilal sonrası Mısırlı hikâye yazarları, Arap mirasından uzaklaşarak kendi hayatlarını, gerçeklerini ve dillerini yansıtacak bir Mısır edebiyatının oluşturulmasına yönelmişlerdir. Bu dönemde kısa öykü; mevcut sosyal, fikrî ve edebî faktörlerin etkisi altında hızlı bir şekilde gelişmiş, ana çizgileri ve karakteristik özellikleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde şiir, kendi içine kapanık, duygusal bir çizgi izlerken, kısa hikâye topluma açık olmuştur. Toplumun sorunlarını ele almış ve bu sorunlara çözümler aramıştır.¹⁹

1919 İhtilalinin edebiyattaki yansıması, millî Mısır edebiyatının güç kazanması ve millî edebiyat döneminin başlaması şeklinde olmuştur. Mısır'da millî edebiyatın oluşturulmasında *es-Sufûr*, *el-Cerîde* ve *el-Fecr* dergileri, önemli bir rol oynamışlar ve millî edebiyata öncülük etmişlerdir. Nitekim Muhammed Teymûr (1892-1921), 'Îsâ 'Ubeyd (öl.1923), Şahhâta 'Ubeyd (öl.1961) ve İbrâhîm el-Mısırî (1900-1979) gibi yazarlar, konusunu ve figürlerini Mısır toplumundan alan öykülerini bu dergilerde yayımlamışlardır.²⁰

Bu dönemde, bazı sebeplerden dolayı Mısır'a göç eden Lübnanlı ve Suriyeliler, bu ülkede Avrupa kültür ve uygarlığının bir uzantısı olmuşlar ve çıkardıkları dergi ve gazetelerde, Avrupa'nın değerlerini savunmuşlardır²¹. Böylece, Batı kültür hayatı ile Mısır arasında bir köprü işlevi üstlenmişler, Avrupa uygarlığına inanan, onun değerlerini benimseyen ve kendilerini Avrupa uygarlığında bulduklarına inanan bir burjuva tabakasının oluşumuna zemin hazırlamışlardır.²² Bu da, Batı edebiyatıyla olan yakınlaşmayı artırmış ve Batı etkisi altında, Batı edebiyatının türlerinin kullanıldığı bir edebî faaliyetin Mısır'da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bütün bunlar, hem modern Mısır hikâyeciliğinin hem de romancılığının hazırlık devresini oluşturmuş, modern Mısır hikâye ve romanının doğuşunu sağlamıştır.

1917'de yayımladığı "Trende" adlı hikâyesiyle modern kısa hikâye türünün ilk örneklerinden birini sunan Muhammed Teymûr, hikâyelerinde Mısır toplumunu gerçekçi bir şekilde yansıtarak millî Mısır kısa hikâyeciliğinin temelini atmıştır. Bu süreçte, Batı edebiyatının etkisi altındaki yazarların, Mısır'ın günlük hayatını ele alan konularla kendine has bir çizgi oluşturdukları görülmektedir.²³

18 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", *NŞAD*, 81.

19 Ahmed Heykel, *el-Edebu'l-Kısa ve'l-Masrahî fi Mısır*, (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1983), 39.

20 J. Brugmann, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, 249; Bedrettin Aytaç, *Mahmûd Teymûr'un Hikâyeleri ve Romanları*, 18-19.

21 Rahmi Er, "Modern Lübnan Romanına Genel Bakış", *DTCF Doğu Dilleri Dergisi* 1 (1992), 125-153.

22 Hilmi Merzûk, *Mukaddime fi Dirâseti'l-Edebi'l-Hadis*, (Beyrut: Dâru'n-Nahzati'l-'Arabiyye, 1980), 85; Bedrettin Aytaç, *Mahmûd Teymûr'un Hikâyeleri ve Romanları*, 20.

23 Bedrettin Aytaç, *Mahmûd Teymûr'un Hikâyeleri ve Romanları*, 24.

Kısa hikâyede Teymûr'dan sonra 'Îsâ ve Şahhâta 'Ubeyd kardeşler de, millî Mısır hikâyeciliğini oluşturmak için gayret sarfetmişlerdir. *İhsân Hânım* (1921) ve *Sureyyâ* (1922) adlarında iki hikâye kitabı olan 'Îsâ 'Ubeyd, realizmi benimsemiş, Mısır'ın millî kişiliğini karakterize eden, sosyal, psikolojik ve millî hayatını yansıtan Mısır edebiyatını savunmuştur. Diyaloglarda Mısır lehçesinin kullanılmasına karşı çıkan 'Îsâ 'Ubeyd, orta dil olarak adlandırdığı, sade standart Arapçayı kullanmaya özen göstermiş, ancak yine de bazı diyaloglarda, halk diline yer vermiştir.²⁴ Kardeşi Şahhâta 'Ubeyd de realist Batı edebiyatının etkisi altında konularını Mısır toplumundan alan hikâyelerini, *Ders Mu'lim* ("Acı Ders", 1922) adlı hikâye kitabında bir araya getirmiştir.²⁵

1920'li yıllarda hikâye yazma girişiminde bulunan yazarların büyük bir kısmı, bu türü makamenin sınırlı yapısından çıkarıp daha geniş bir düzlemde geliştirme gerekliliğini fark etmiştir. Öykünün öncü yazarları, hem kısa öykünün yapı taşlarının farkında hem de ele alacakları konuların özelliklerini biliyorlardı. Mısır (1919), Irak ve Filistin (1920), Suriye (1920, 1922) gibi bölgelerdeki yönetimlere karşı gerçekleştirilen ayaklanmalar, ulusal bilincin bir yansıması olup modern Arap kısa öyküsünün doğuşunda etkili olmuştur. Ancak bu isyanların bastırılması, Arap dünyasında bir hayal kırıklığına ve başarısızlık hissine neden olmuş, bu da öykülerin içeriğinde önemli bir yer tutmuştur.²⁶

Arap öyküsüne en büyük katkıyı Mısır'da Mahmûd Teymûr, Mahmûd Tâhir Lâşîn ve el-Medresetü'l-Hadîse ("Yeni Ekol") üyeleri, yani Huseyn Fevzî, İbrâhîm el-Mısrî ve Yahyâ Hakkî yapmışlardır "Yeni Ekol" yazarları, Dostoyevski, Tolstoy, Puşkin, Gogol, Çehov gibi 19. yüzyıl Rus yazarlarının yanı sıra Avrupa'nın modern hikâye ve roman geleneğinden ilham alarak, gerçekçi ve yenilikçi bir edebiyat oluşturmayı hedeflemişlerdir. Bu yazarların idealleri, Mısır'daki 1919 Devrimi'nin bağımsızlık söylemleriyle yakından bağlantılıydı ve özgün bir millî edebiyat yaratma arzusu taşıyorlardı. Geleneksel edebi anlayışları sorgulayıp, yıpranmış değerlerden uzaklaşarak yenilikçi bir tavır sergilemişlerdir.²⁷

Eserlerinde ihmal edilen ya da eşleri tarafından kötü muamele gören kadınlar ve sefahat uğruna varlıklarını tüketen erkekler gibi temalar sıkça işlenirken, asıl misyonları gelenekçi dini otoriteleri eleştirmektir. Bu yazarlar, kentlerdeki yeni aydın sınıf ile gelenekçi aydınlar arasındaki çatışmayı edebiyatlarına taşımışlar ve dini otoritelere yönelik eleştirilerini sürekli tiplerle ifade etmişlerdir.²⁸

Sonraki yıllarda Arap coğrafyasında sosyal, politik ve ekonomik krizler, bağımsızlık mücadeleleri ve düşünce ayrılıkları giderek artmıştır. Bu süreçte, halk ayaklanmaları, siyasi

24 J. Brugmann, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, 246; Ahmed Heykel, *el-Edebu'l-Kıssatî ve'l-Masrahî fi Mısır*, 44; Bedrettin Aytac, *Mahmûd Teymûr'un Hikâyeleri ve Romanları*, 26-27.

25 'Abbâs Hızır, *el-Vâkı'ıyye fi'l-Edeb*, (Kahire: Vîzâratu's-Sekâfe ve'l-İrşâd, 1967), 159; Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Tatavvuru Fenni'l-Kıssatî'l-Kasîra fi Mısır*, 100.

26 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 82.

27 J. Brugmann, *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*, 249-252; Yahyâ Hakkî, *Fecru'l-Kıssatî'l-Mısrîyye*, (Kahire: Dâru'l-Kalem, 1987), 75-83; 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *Tatavvuru'l-Rivâyeti'l-'Arabîyyeti'l-Hadîse fi Mısır 1870-1938*, 227; Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, 113.

28 Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, 28.

cinayetler ve rüşvetçilik yaygınlaşmış, solcu ve milliyetçi hareketler dikkat çekmiştir. Mısır'da ise toplum, köktenci siyasetçiler, milliyetçi liderler ve radikal aydınlar olmak üzere üç farklı grup tarafından şekillendirilmiştir.²⁹

1930'lu yıllarda dikkate çeken yazarlardan Mahmûd Kâmil, romantik öykülerde duygu yoğunluğunu ön planda tutmuş, böylece okur kitlesinin ilgisini çekmeyi başarmış ve Arap edebiyatında romantizmin yayılmasına öncülük etmiştir. Kâmil'in öykülerinde sosyal tabakaların değişimi ve Batı etkisi altında oluşan yeni burjuva sınıfı sıkça işlenmiştir.³⁰

Romantik Arap öyküsü, 1930 ve 1940'lı yıllarda özellikle sosyal koşulların umut vermediği bir dönemde şekillenmiş ve okurların duygusal ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Bu dönemin romantik yazarları, tabiatı yücelten ve doğanın güzelliğini bir sembol olarak kullanan eserler ortaya çıkarmışlar, aynı zamanda bağımsızlık mücadelesinde millî duyguları güçlendiren hikâyeler kaleme almışlardır.³¹

Modern Arap öyküsü genel olarak ciddi romantik eserler, geniş kitlelere hitap eden ticari öyküler ve sosyal gerçekçiliği romantik bir bakış açısıyla ele alan hikâyeler olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategoriler, yazarların hem realist hem de romantik anlayışı birleştirerek öykü geleneğine katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Mahmûd Teymûr'un eserleri, bu dönemin öne çıkan örnekleri olup yazar öykülerinde sevgi, doğa ve insan ilişkileri güçlü bir şekilde betimlemiştir.³²

Romantik hikaye yazarlarından biri de Muhammed Emîn Hassûne (1908-1958)'dir. Eserlerinde, kırsal Mısır'ın cazibesi ile dini motifleri harmanlayarak, karakterlerinin acı kaderlerine katlanmalarını sağlayan Hassûne, çoğu romantik yazar gibi, onun hayalleri de gerçeklerle çelişir ve kaçınılmaz olarak hakikatle karşılaştığında darmadağın olurdu. Bu akımın diğer temsilcileri ise Sa'd Mekkâvî (1916-1985), Suriyeli Muzaffer Sultân (ö.1913), Murâd es-Sibâ'î (ö.1914), Bedî' Hakkî (ö.1922), Ulfet Umer el-İdlîbî (d.1912) ve 'Abdusselâm el-'Uceylî (d.1919)'dir.³³

Arap romantik öykücülüğü, idealist ve sosyalist eğilimler göstermiştir. İnsan deneyiminin belirli yönlerini vurgulayan romantizm, birçok eserde duygusal bir atmosfer yaratmıştır. Bu tarz eserlerin popülerlik kazanması, Arap kısa öykücülüğünün sanatsal gelişimini yavaşlatmış ve amatörleri cesaretlendirmiş olsa da, özellikle 1930'larda kaliteli edebi ürünlerin az olduğu dönemde, bu türün yaygınlaşmasına ve daha geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulunmuştur.

Mısır'da 1930-1945 yılları arasında bu yeni edebi formun yayılmasında ve saygınlık kazanmasında Mahmûd Kâmil önemli bir rol oynamıştır. Kâmil, 1930'lar ve 1940'larda romantik kısa öykü yazarı en tanınmış isimdir. Habîb Tevfik (1909-1974), İbrâhîm Huseyn el-'Akkâd (1910-1983), Emîn Yûsuf Gurâb (1911-1970) ve Servet Abâza (d.1926) gibi yazarlar

29 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 90.

30 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 90.

31 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 91.

32 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 92.

33 Sabrî Hâfiz, "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)", 92-93.

da bu akıma büyük katkı sağlamışlardır. Bu yazarların bir kısmı, Kâmil'in tarzını takip ederek romantik, öğretici ve gerçekçi öğeleri harmanlayan eserler üretmeyi sürdürmüşlerdir. Yûsuf es-Sibâ'î (1917-1978), Muhammed 'Abdulhalîm 'Abdullah (1913-1971), İhsân 'Abdulkuddûs (1919-1990), İbrâhîm el-Virdânî (1919-1991) ve Câzibiyye Sıdkî (d.1927) Kâmil'in romantik yaklaşımını korumuşlardır. Bu yazarlar; konu, teknikler ve karakterler açısından yenilikler getirmişlerdir. Ayrıca romantik unsurları geliştirerek bunları sosyal veya kırsal detaylarla çeşitlendirmişlerdir.³⁴

Sosyal Gerçekçiliğin Ortaya Çıkışı

1930'larda ortaya çıkan duygusal kısa öykünün ikinci türü, o dönemin gerçekçilikten uzaklaşan hikayelerine ve orta sınıf ideallerine tepkisel olarak ortaya çıkmış sosyalist bir türdür. Arap edebiyatında bu süreç “sosyal gerçekçilik” adıyla anılmaktadır. Bu eğilim, 1940-50'li yılların devrimci heyecanıyla şekillenmiş ve bağımsızlık mücadelesi ile siyasi rejim değişiklikleri çerçevesinde anlam kazanmıştır. “Sosyal gerçekçilik”, Marksist ideolojinin Arap dünyasındaki yayıldığı dönemde, yani 1950'lerde en parlak dönemini yaşamıştır. Bu edebi yaklaşımın hem teorik temelleri hem de pratiği, Marksist yazarların etkisi altında gelişmiş, bu da büyük ölçüde Sovyet düşüncesinin ve edebiyatının etkilerini yansıtmıştır. Bu tarz eserler yazan yazarlar, toplumsal ilerlemeyi devrimci sınıf mücadelesiyle sağlanacak bir gelecek mücadelesi olarak görmüş ve parti doğrultusunda hareket eden “üniformalı sanatçılar” rolünü üstlenmişlerdir. Görevleri, toplumdaki olumlu unsurları resmederken geriye gitmeye neden olan olumsuzlukları açık şekilde eleştirir.³⁵

“Sosyal gerçekçilik” teriminin yaratıcısı, toplumcu romantizmle gerçekçiliği ustaca harmanlayan Maksim Gorki'dir (1868-1936). Arap dünyasında bu terimin kullanılmaya başlanması, 1950'lerin başlarına denk gelir; bu dönem, özgürlük mücadelesinin en yoğun olduğu zamanlardı. Bu ortamı etkin şekilde kullananlar için sosyal gerçekçilik, özgürlük ile adeta eş anlamlı hale gelmiştir. Ancak bu edebi akım, uygulamada bir disiplin olmaktan çok esnek bir yaklaşım sunmuş ve farklı yazarlarda değişen derecelerde etkili olmuştur.³⁶

Bu akıma temsilcileri; Mısır'dan Necib Mahfuz (1911), Zekeriyya el-Hicavi (1914-1976) ve Abdurrahman eş-Şarkavi (1920-1987); Suriye'den Hasib el-Keyyali (1921-1993) ve Salah Duhni; Lübnan'dan Muhammed Dakrub (1929); Irak'tan Gaib Tima Ferman (1927-1990)'dır. Ancak bazı yazarlar, örneğin Mısır'dan Abdurrahman el-Hamisi (1919-1987), Suriye'den Hanna Mina ve Irak'tan Şakir Hasbak gibi isimler, bu akımın yalnızca sınırlı bir etki altında kalmıştır. Ayrıca, romantizmle bağlantılı yazarların eserlerinde sosyal gerçekçiliğin izlerine rastlamak mümkündür. Yine de bu etki uzun sürmemiş ve 1950'lerdeki etkinliğini kaybetmiştir.

34 Sabrî Hâfız, “Modern Arap Kısa Öyküsü (I)”, 95.

35 Sabrî Hâfız, “Modern Arap Kısa Öyküsü (II)”, çev. Azmi Yüksel, *NŞAD* 10 (2003), 40.

36 Mesut Köksoy, “Necib Mahfûz'un “Midak Sokağı” (Zuḳâḳu'l-Midaḳḳ) ile Halide Edip Adıvar'ın “Âkile Hanım Sokağı” Romanlarının Tematik Açından Karşılaştırılması.”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 39 (2020), 1160-1161; Sabrî Hâfız, “Modern Arap Kısa Öyküsü (II)”, 40.

960'ların ortalarında ise tamamen silinmiştir, ancak bu dönem, bazı edebi türlerin gelişimi üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır.³⁷

Bu türün önde gelen yazarlarından biri Abdurrahman eş-Şarkavi; edebi kariyerine Marksist bir perspektifle başlamış, sonra İslam'a yakın durmaya başlamıştır. Ardu'l-Ma'reke ("Kavga Yeri", 1953) adlı eserinde toplumsal ve siyasi baskılara karşı dirençten bahsetmiş, Ahlâm Sağıra'da ("Küçük Düşler", 1953) adlı eserinde ise ezilen ve mazlum insanların daha iyi bir gelecek hayalini dile getirmiştir. eş-Şarkavi, bu iki eseriyle Arap edebiyatında toplumcu romantizmin temelini atmıştır.³⁸

Bir diğer önemli isim Mısırlı Muhammed Sıdkî ise ilk eserinde, eş-Şarkavi'nin başarılarını temel alarak sosyal içerikli romantik yazının sınırlarını daha da ileri taşımıştır. Fakirliğin acılarını ve sosyal haklardan mahrum bırakılmış insanların trajedisini eserlerinde detaylı bir şekilde ele alan Muhammed Sıdkî, toplumun en zayıf kesimini odak noktası yapmıştır.³⁹

1952 Devrimi Sonrası Dönem

1952'de Mısır'da gerçekleştirilen devrim, dönemin yazarları tarafından önce fonksiyonel edebiyatın başarılı bir sonucu olarak görülmüştür. Örneğin Necîb Mahfûz, bu devrimin gerçekleşmiş olmasıyla edebiyatın işlevini tamamladığını düşünerek yazmayı bıraktığını açıklamıştır. Çünkü ona göre yeni rejim, kendisinin toplumcu gerçekçi ürünlerinde ortaya koyduğu sorunları çözmek için gelmişti ve artık bu sorunları işlemeye gerek kalmamıştı. Ancak kısa bir süre sonra devrimin baskıcı ve otoriter bir rejime dönüşmesi, özellikle 1960'lı yıllarda toplumcu gerçekçilik akımının da sona ermesine yol açmıştır. Rejimi eleştiren yazarlar ve teorisyenler tutuklanmış ve birçok yazar, farklı arayışlara yönelmiştir. Özellikle şiirde sembolizm bu dönemde öne çıkan akımlardan biri olmuştur.⁴⁰

1936'da Mısır ile İngiltere arasında, Mısır'ın bağımsızlığını sağlayan Anglo-Mısır Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma, Arap dünyasında büyük bir sevince yol açmıştır. Ancak daha sonra çıkan Filistin (1936-1939) ve Irak (1941) ayaklanmalarının bastırılması ve II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı problemler, Arap toplumunda bu sevincin yerini hayal kırıklığı ve ümitsizlik almış, ardından da öfkenin dalga dalga yayılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla 1940'lı yıllarda, tıpkı 1920'lerin başlarındaki gibi Arap kısa öyküsünün gelişmesini sağlayan bir atmosferin hâkim olması, modern Arap edebiyatında gerçekçilik akımının yeniden canlanmasına ve "yeni gerçekçilik" akımının ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁴¹

Bu dönemde Tâhâ Huseyn (1889-1973)'in *el-Mu'azzebûn fî'l-Arz* ("Yeryüzünde Azap Çekenler", 1948) adlı eseri, modern Arap edebiyatına yeni bir açılım kazandırmıştır. Yaşamın

37 Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)", 40.

38 Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)", 40-41.

39 Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)", 41.

40 Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, 31.

41 Adid Davişa, *Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa*, çev. Lütfi Yalçın, (İstanbul: Literatür Yayınları, 2004), 98-106, 115; Sabrî Hâfız, "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)", 46.

zorlukları ve ezilen insanların sıkıntıları, o dönemin genç Mısırlı yazarlara toplumsal ve politik öfkelerini ifade edecek yeni bir yön ve amaç vermiştir. Bu dönemde, “yeni gerçekçilik” akımının en güçlü temsilcilerinden biri olan Yûsuf İdrîs, yeteneği ve üretkenliğiyle dikkat çekmiş, eserleri sadece içeriksel çeşitliliğiyle değil, sayısal zenginliğiyle de öne çıkmıştır. Yusuf İdrîs’in bu erken dönem eserleri, eski rejimin çözülmesine, cumhuriyetin ilanına ve yeni siyasi düzenin doğuşuna tanıklık etmiştir. İdrîs’in eserlerinin temel amacı, yeni rejim karşısında bazı öncelikleri gündeme taşımak, fakir ve sömürülen insanların taleplerini dile getirerek rejimi bu yönde hareket etmeye teşvik etmektir. Bu dönemde toplumsal meseleler yazarlar tarafından açıkça ele alınmakta, siyasi grupların kimlikleri ve hedefleri daha net bir şekilde ortaya konulmaktaydı. Bu durum, kısa öykü türünün biçim ve yapısını da etkilemiş, böylece İdrîs’in öyküleri, dönemin radikal atmosferinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Eserleri temel ihtiyaçlardan yoksun insanların sesi olurken fakirlerin eğlenceye yönelik edebiyata karşı bir tepkisi olarak şekillenmiştir.⁴²

Sonuç

Modern Mısır edebiyatı, Napolyon’un 1798’de Mısır’ı işgaliyle başlayan Batı etkisi ve reform hareketleriyle şekillenmiştir. 19. yüzyıl boyunca matbaacılık, gazetecilik ve çeviri faaliyetleri sayesinde yeni edebi türler ortaya çıkmış, Rıfâ‘a et-Tahtâvî ve öğrencisi Ali Mubârek gibi öncüler bu gelişmeye katkı sağlamıştır. Bu dönemde Fransız edebiyatından yapılan çevirilerle roman ve hikâye gibi türler Arap dünyasına tanıtılmış, bu da modern Mısır edebiyatının temellerini atıştır.

20. yüzyılın başlarında modern hikâye, sosyal eleştiri ve ulusal kimliğin vurgulandığı bir alan haline gelmiş, Muhammed Teymûr ve Mahmûd Teymûr gibi yazarlar, Mısır toplumunun günlük yaşamını gerçekçi bir şekilde yansıtmıştır. Aynı dönemde romantizm akımı etkili olmuş, doğa ve duygusal unsurlar eserlerde işlenmiştir. Ancak bu akım, 1930’larda sosyal gerçekçiliğe yerini bırakmış; Marksist ideolojinin etkisiyle toplumsal sorunlara odaklanan yazarlar, ezilen kesimlerin sesi olmaya gayret etmiştir. Yûsuf İdrîs gibi yazarlar, toplumsal eşitsizlikleri edebi bir üslupla dile getirerek modern Mısır hikâyesinin ulusal ve evrensel düzeyde önem kazanmasını sağlamıştır.

Modern Mısır romanının gelişiminde çeviri faaliyetleri büyük bir rol oynamıştır. et-Tahtâvî, Fenelon’un “Les Adventures de Telemaque” eserini Arapçaya çevirerek Arap edebiyatında roman geleneğinin ışığını yakmıştır. Bu çeviri faaliyetleri, Batı edebiyatının özelliklerini Arap edebiyatına kazandırmış ve yeni yazarların yetişmesine olanak tanımıştır. Muhammed Heykel’in “Zeyneb” adlı eseri, tarihsel olmayan ilk Arap romanı olarak bu gelişim sürecini tamamlayan önemli bir adım olmuştur.

1930 ve 1940’lı yıllarda romantizm, modern Mısır edebiyatında belirgin bir yer edinmiş, Mahmûd Teymûr gibi yazarların eserleri bu akımın önemli örneklerini sunmuştur. Bu eserlerde

42 Sabrî Hâfız, “Modern Arap Kısa Öyküsü (II)”, 46-47.

tabiatın güzellikleri ve bireysel duygular yüceltilmiş, okuyucuların milli duygularını harekete geçirme hedeflenmiştir. Ancak, bu dönemde sosyal gerçekçilik de ön plana çıkmış, toplumsal sorunları ele alan eserlerle edebiyat, dönemin siyasi ve sosyal değişimlerini yansıtmıştır.

Sosyal gerçekçilik, özellikle 1950'lerden sonra, Marksist ideolojinin etkisiyle modern Mısır edebiyatının önemli bir unsuru haline gelmiştir. Necîb Mahfûz ve Yûsuf İdrîs gibi yazarlar, toplumdaki yoksulluk, eşitsizlik ve adaletsizlik gibi sorunları ele alarak edebi bir protesto hareketi başlatmıştır. 1952 Mısır Devrimi, başta edebiyatçılar tarafından olumlu karşılanmış, ancak sonrasında devrimin baskıcı bir rejime dönüşmesi, toplumcu gerçekçiliğin de sonunu hazırlamıştır. Bu dönemde yazarlar, sembolizm ve diğer yeni akımlara yönelmiştir.

Sonuç olarak, modern Mısır edebiyatı, Batı etkisi altında şekillenen, ancak köklerini Arap dünyasının geleneksel yapısından alan bir sürecin ürünüdür. Bu süreç, toplumsal eleştiriden bireysel duyguların yüceltilmesine kadar geniş bir yelpazede eserlerin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Modern Mısır edebiyatı, hem ulusal kimliği vurgulayan hem de evrensel insani sorunlara ışık tutan zengin bir miras bırakmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ancil, Butrus Sem'ân. *Dirâsât fi'r-Rivâyeti'l-'Arabîyye*. Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'Âmme li'l-Kitâb, 1987.
- Aytaç, Bedrettin. *Mahmûd Teymûr'un Hikâyeleri ve Romanları*. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, 1992.
- Bedr, 'Abdulmuhsin Tâhâ. *Tatavvuru'r-Rivâyeti'l-'Arabîyyeti'l-Hadîse fi Mısır 1870–1938*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1983.
- Brugmann, J. *An Introduction to the History of the Modern Arabic Literature in Egypt*. Leiden: Brill, 1984.
- Crabbs, Jr., Jack A. *The Writing of History in Nineteenth-Century Egypt*. Kahire: The American University in Cairo Press, 1984.
- Davişa, Adid. *Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa*. Çev. Lütfi Yalçın. İstanbul: Literatür Yayınları, 2004.
- el-Hafâcî, Muhammed 'Abdulmun'im. *Dirâsât fi'l-Edebi'l-'Arabîyyi'l-Hadîs ve Medârisuhu*. Kahire: Mektebetu'l-Ezher, 1974.
- en-Nessâc, Seyyid Hâmid. *Tatavvuru Fenni'l-Kıssati'l-Kasîra fi Mısır*, Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1984.
- Er, Rahmi. "Modern Lübnan Romanına Genel Bakış". *DTCF Doğu Dilleri Dergisi*, 1 (1992): 125–153.
- Er, Rahmi. *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*. Ankara: KTB Yayınları, 2004.
- Er, Rahmi. *Modern Mısır Romanı (1914–1944)*. Ankara: Star Ajans, 1997.

- eş-Şârûnî, Yûsuf. *Dirâsât fî 'l-Kıssati 'l-Kasîra*. Şam: Dâru Talâs, 1989.
- et-Tahtâvî, Rifâ'â Râfî'. *Paris Gözlemleri*. Çev. Cemil Çiftçi. İstanbul: Ses Yayınları, 1992.
- Gibb, H.A.R. *İslam Medeniyeti Üzerine Araştırmalar*. Çev. Kadir Durak. İstanbul: Endülüs Yayınları, 1991.
- Goldziher, Ignace. *Klasik Arap Literatürü*. Çev. Azmi Yüksel ve Rahmi Er. Ankara: İmaj Yayınları, 1993.
- Güler, Zeynep. *Süveyş'in Batısın-da Arap Milliyetçiliği, Mısır ve Nasırcılık*. İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi Yayıncılık, 2004.
- Hâfız, Sabrî. "Modern Arap Kısa Öyküsü (I)." Çev. Azmi Yüksel. *NŞAD*, 9 (2003): 77-96.
- Hâfız, Sabrî. "Modern Arap Kısa Öyküsü (II)." Çev. Azmi Yüksel. *NŞAD*, 10 (2003): 39-62.
- Hakkî, Yahyâ. *Fecru 'l-Kıssati 'l-Mısıriyye*. Kahire: Dâru'l-Kalem, 1987.
- Heykel, Ahmed. *el-Edebu 'l-Kıssâ ve 'l-Masrahî fî Mısır*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1983.
- Heykel, Muhammed Huseyn. *Zeynep*. Kahire: el-Siyâse Gazetesi, 1956.
- Hızır, 'Abbâs. *el-Kıssatu 'l-Kasîra fî Mısır munzu Neş'etihâ hattâ Sene 1930*. Kahire: el-Mektebetu'l-'Arabiyye, 1966.
- Hızır, 'Abbâs. *el-Vâkı'yye fî 'l-Edeb*. Kahire: Vızâratu's-Sekâfe ve'l-İrşâd, 1967.
- Hourani, Albert. *Arap Halkları Tarihi*. Çev. Yavuz Alogan. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Hourani, Albert. *Çağdaş Arap Düşüncesi*. Çev. Latif Boyacı. İstanbul: İnsan Yayınları, 1994.
- Köksoy, Mesut. "Necîb Mahfûz'un "Midak Sokağı" (Zuḳâḳu'l-Midakḳ) ile Halide Edip Adivar'ın "Âkile Hanım Sokağı" Romanlarının Tematik Açından Karşılaştırılması.", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 39 (2020), 1155-1213.
- Landau, Jacob M. *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*. Çev. Bedrettin Aytaç. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1994.
- Menfalûtî, *Erdem Nerede?*. Çev. Emrullah İşler. İstanbul: Şûle Yayınları, 1997.
- Merzûk, Hilmî. *Mukaddime fî Dirâseti 'l-Edebi 'l-Hadîs*. Beyrut: Dâru'n-Nahzati'l-'Arabiyye, 1980.
- Milson, Menachem. *Modern Mısır Romanının Bazı Özellikleri*. Çev. Rahmi Er. İstanbul: İlim ve Sanat Yayınları, no. 26.
- Oktay, Ahmet. *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*. İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık, 2000.
- Ürün, A. Kazım. *Necip Mahfuz Toplumsal Gerçekçi Romanları*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2002.
- Yazıcı, Hüseyin. "Hikâye." *DİA*. XVII: 479-485. İstanbul: TDV, 1998.
- Yazıcı, Hüseyin. "Modern Arap Edebiyatında Mehcer (Göç) ve Sürgün Edebiyatı." *Mehcer ve Sürgün Edebiyatı*. Haz. Feridun Andaç, içinde 205-231. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1996.
- Yıldız, Musa. "Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin el-Ard Adlı Romanı". *NŞAD*, 1 (2001): 36-45.

